

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Дрозда Олексія Юрійовича на дисертацію Більчука Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Актуальність дисертації. Дисертаційна робота є актуальним і важливим дослідженням у контексті сучасного розвитку правової науки України та вдосконалення механізмів забезпечення правопорядку. Обрана тема відображає гостру проблему, з якою стикається українське суспільство протягом тривалого часу – недостатньою ефективністю виконання судових рішень, що негативно впливає на авторитет судової влади, рівень правопорядку та довіру до державних інституцій.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до аналізу адміністративно-правового механізму забезпечення виконання судових рішень та рішень інших органів, що має значний вплив на реальне забезпечення верховенства права, захисту прав і свобод громадян, а також ефективності функціонування публічної адміністрації. Дисертант вдало обрав досліджувану проблематику, яка є ключовою у світлі зобов'язань України перед європейськими інституціями та в контексті гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Проблема примусового виконання судових рішень є однією з найважливіших складових правосуддя, адже саме цей етап забезпечує реалізацію прав та обов'язків, встановлених судом. Невиконання судових рішень створює ризик зниження авторитету державної влади, порушення прав громадян і суб'єктів господарювання, а також може призвести до значних фінансових втрат держави, зокрема через рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України. Саме тому дослідження Більчука О.А. заслуговує на високу увагу, оскільки містить як теоретичний аналіз проблематики, так і конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного

На цьому тлі з особливою чіткістю проявляється актуальність дисертації О.А. Більчука, що являє собою одне з перших в науці адміністративного права комплексних досліджень підвищення ефективності формування та розвитку державної політики у сфері адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Дисертаційне дослідження О.А. Більчука тісно **корелюється з низкою державних і відомчих програм, планів, концепцій**: дисертацію виконано відповідно до основних положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, Стратегії розвитку органів правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3.03.2016 № 14-10, а також тем наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (реєстраційний номер 0118U100436) та «Адміністративно-правові засоби забезпечення публічного порядку в Україні».

Методологічну основу наукової роботи становить раціональна сукупність методів наукового пізнання, обрана дисертантом з урахуванням специфіки поставленої мети, об'єкта та предмета дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань автор використав широкий комплекс загальних і спеціальних методів дослідження, зокрема, методи абстрагування, дедукції, індукції, аналізу, синтезу, а також формально-логічний, логіко-

семантичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний, аналітичний та інші методи.

Слід зазначити, що перераховані методи були використані в органічному поєднанні та взаємозв'язку, що дало змогу всебічно розглянути предмет дослідження, висвітлити пов'язані з ним проблеми, виробити комплексний підхід до їхнього вирішення.

Аналіз дисертації О.А. Більчука дозволяє зробити висновок про обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій. Яскраве свідчення цього – значний обсяг використаних джерел (259 найменувань), серед яких: законопроекти та акти чинного законодавства, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали юрисдикційної практики, результати комплексу соціологічних заходів. Це свідчить як про нагальність розглянутих в роботі питань, так і про старання автора бути в руслі сучасних наукових тенденцій.

На особливу увагу заслуговує **наукова новизна одержаних результатів**. Дисертація О.А. Більчука стала вагомим внеском у розвиток доктринального уявлення про сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Зміст дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що автор обґрунтував низку концептуальних положень, які відрізняються науковою новизною. В першу чергу, слід відмітити, що дисертантом вперше визначено характерні риси адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, серед яких: 1) те, що вона є складником внутрішньо-організаційної загальнодержавної правової політики; 2) спрямованість на повне і неупереджене виконання та реалізацію рішень юрисдикційних органів відповідно до вимог чинного законодавства, тобто практичне втілення в життя нормативно-правових актів, що регулюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів; 3) здійснення на основі загальних та

процедур та додатковими стандартами розподілу норм, які регулюють такі процедури; 4) стратегічний характер як її формування, так і реалізації, що забезпечується вирішенням комплексу державно-управлінських завдань та виконанням функцій за допомогою методів, зміст яких визначається у повноваженнях відповідних суб'єктів; 5) надання державою гарантій щодо виконання рішень суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства; 6) здійснення через державну та приватну систему суб'єктів примусового виконання рішень судів та інших органів; 7) обов'язкова наявність публічно-правового механізму реалізації, що включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших заходів; 8) спрямованість на розв'язання актуальних проблем невиконання рішень судів та інших органів і врегулювання суспільних відносин у сфері виконавчого провадження, у тому числі й забезпеченого засобами примусового характеру, що має комплексний характер, а тому дає змогу спрямовувати в необхідних напрямках діяльність публічної адміністрації; 9) здійснення за допомогою публічно-правових (адміністративних) інструментів (знаряддя) політики як специфічних способів, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

Визначено ключові передумови необхідності вжиття заходів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, серед яких: неможливість забезпечити реалізацію багатьох положень законодавства з урахуванням наявних соціально-економічних реалій; остаточна невизначеність питання про місце виконавчого провадження у системі національного права; суттєве спотворення в бік захисту інтересів боржника у виконавчому провадженні; переважний захист у виконавчому провадженні інтересів держави как стягувача у порівнянні з іншими подібними суб'єктами, нерівність правового захисту різних видів власності;

від виду виконавчих документів, суб'єктів виконання судових рішень та рішень інших органів, об'єктів стягнення; остаточно невиробленість процедур реалізації судових рішень і рішень інших органів; прогалини у регулюванні правового статусу органів державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених законом приватних виконавців, недосконалість організаційного оформлення й стимулювання діяльності виконавців, співвідношення повноважень судових інстанцій у виконавчому провадженні; нерозв'язаність багатьох питань адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, як-то в частині: визначення остаточного переліку підстав для зупинення вчинення виконавчих дій, переліку строків провадження; забезпечення цифровізації взаємодії виконавця та банку для швидкого арешту коштів боржника; унормування термінології виконавчого провадження та його складових; запровадження автоматизованої системи арешту коштів боржників; недостатність санкцій за невиконання судових рішень і рішень інших органів, що реалізуються у виконавчому провадженні, з урахуванням нових видів суспільних відносин та наявних соціально-економічних і політичних реалій; надзвичайно замале коло заходів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, а також заходів забезпечення їх виконання, які доречно було б розширити відносно юридичних осіб тощо.

Заслуговують на увагу намагання автора запропонувати шляхи вдосконалення організаційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів через: а) забезпечення належного контролю за примусовою діяльністю державних органів не лише з боку Міністерства юстиції України, а й з боку судової гілки влади; б) врахування у судовій практиці Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права» від 09 вересня 2003 року № 16, щодо забезпечення виконання судових рішень адміністративними органами в межах розумного строку; в) розв'язання проблеми затягування

недостатністю бюджетного фінансування, великою кількістю судових рішень, які надходять на виконання казначейству, а іноді і політичною складовою або іншими суб'єктивними причинами.

Сформульовані в роботі положення мають авторський характер та репрезентують індивідуальне бачення проблем реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, а також удосконалення зазначеного виду процесуальної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути основою для напрацювання дієвих пропозицій і рекомендацій щодо розв'язання проблем ефективного адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, для удосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність суб'єктів забезпечення примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; використання одержаних результатів дозволить забезпечити уніфікацію статусу державних та приватних виконавців, покращити практичну діяльність суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження О.А. Більчука викладені в десяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що свідчить про повноту викладу матеріалу дослідження в друкованих працях.

Висновки і рекомендації дисертації характеризуються високим рівнем достовірності. Про це свідчать позитивні відгуки авторитетних вчених-адміністративістів; успішна апробація на кафедральних заходах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Справляє приємне враження й обсяг використаного емпіричного матеріалу.

Структура роботи характеризується продуманістю, послідовністю, збалансованістю складових і підпорядкованістю їх реалізації мети та основних завдань дослідження.

Загалом, викладене свідчить про такі позитивні риси рецензованої дисертації, як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття.

Робота О.А. Більчука є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, важливе з точки зору підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Однак, як і при дослідженні будь-якої достатньо складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеній дисертації міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і звісно, насамперед, напрямами подальшої розробки даної проблеми. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід вказати і на певні його **дискусійні моменти**, зокрема:

1. Хоча питання гарантій здійснення діяльності державними та приватними виконавцями з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів розглядається доволі детально, в роботі бракує аналізу впливу сучасних економічних і соціальних умов на ефективність роботи виконавців. Наприклад, не зрозуміло які гарантії можуть бути впроваджені в умовах зниження бюджетного фінансування.

2. Розгляд зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів у підрозділі 3.2 обмежується описом загальних тенденцій. Варто було б виділити конкретні кейси (наприклад, Польщі чи Грузії), які довели свою ефективність у реформуванні системи виконавчого провадження, що дозволило б запропонувати більш цілеспрямовані моделі імплементації позитивної зарубіжної практики в Україні.

3. У підрозділі 2.2 бракує критичного аналізу взаємодії між суб'єктами системи адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. При цьому в підрозділі не має відповіді на такі питання, наприклад, як децентралізація вплинула на компетенцію місцевих органів влади? Чи достатньо чітко розмежовані функції й повноваження між державними і приватними виконавцями? Доречно було б також врахувати вплив нових організаційних моделей (наприклад, автоматизованої системи виконавчого провадження) на ефективність діяльності суб'єктів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

4. Висновки дисертації є доволі об'ємними, але їм бракує фокусування на прикладних рекомендаціях вдосконалення практики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Слід було б чітко окреслити, як розроблені автором концепції можуть вплинути на підвищення ефективності виконавчого провадження. Також рекомендовано було б додати дорожню карту реалізації запропонованих змін із зазначенням строків, ресурсів і можливих ризиків.

5. У роботі бракує кількісного та якісного аналізу статистичних даних або емпіричних матеріалів, що могли б підсилити теоретичні висновки, наведені в дисертації. Додавання реальних кейсів із практики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів сприяло б більшій аргументованості й переконливості запропонованих автором пропозицій.

Проте висловлені зауваження підтверджують складність та багатоаспектність теми обраної для дисертаційного дослідження, є елементом наукової дискусії або мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, теоретичне і практичне значення отриманих в ній результатів та не знижують в цілому високий науковий рівень дисертації.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій дає змогу дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи порушення інших видів

сумнів самостійний характер рецензованого дослідження. Зазначене підтверджується наявністю відповідних посилань на згадані автором по тексту літературних джерел, зокрема під час використання ідей, розробок, відомостей тощо.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертація Більчука Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, що пройшла належну апробацію, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених нею досліджень, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для адміністративного права, практичної діяльності суб'єктів адміністративної юрисдикції та розвитку науки в цілому. Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні. Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів» є кваліфікованою науковою працею, виконаною здобувачем особисто, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним, таким що має теоретичну і практичну значущість і відрізняється науковою новизною. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам, сформульованим у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Більчук Олександр Андрійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

**Офіційний опонент -
професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ**

